

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Ondřej Flégr

Abstrakt

Komunitní plánování sociálních služeb je metodou, kterou lze na úrovni obcí a krajů plánovat sociální služby a může tak být i jedním z nástrojů při řešení sociální exkluze. Tento druh plánování je v souladu s reformami sociálních služeb a přímo vyplývá ze sociální politiky Evropské unie.

Abstract

The community planning of social services is a method which can help to plan the social services on municipal and region level/basis and it can also be one of the social exclusion solving tools. This kind of planning is in accordance with social service reforms/the reform of social services and is result of social policy of the European Union.

Klíčová slova

Komunitní plánování, sociální služby, uživatelé, sociální exkluze

Keywords

Community planning, social services, users, social exclusion

Komunitní plánování

Komunitní plánování je metoda, která se uplatňuje v plánovacích procesech různých oblastí veřejného života komunity.

Podstata této metody spočívá ve vzájemné a aktivní spolupráci těch, kterých se daná oblast či téma nějakým způsobem dotýká, tzn. příslušníků dané komunity, subjektů, které v komunitě realizují své aktivity (organizace veřejné správy, organizace komerčního i neziskového sektoru) a dalších subjektů z vnějšího prostředí komunity.

Komunitní plánování v sobě integruje manažerský přístup z komerční sféry s přístupy psychologickými, sociologickými a psychoterapeutickými, které se uplatňují v práci s komunitou či skupinou. Vždy se vztahuje ke konkrétní komunitě, tzn. k určitému území, pro něž je realizováno (nejčastěji obec, část obce, svazek obcí, kraj). Komunitní plánování je tak vždy jedinečné ve své organizaci, procesu i výstupech a odráží jedinečnost dané komunity.

Komunitní plánování sociálních služeb

Metoda komunitního plánování se v ČR uplatňuje v současné době zejména v oblasti sociálních služeb.

Východisky pro komunitní plánování sociálních služeb (dále KPSS) jsou jednak dokumenty sociální politiky Evropské Unie, národní dokumenty České republiky v oblasti sociálních věcí a dále zákonné normy ČR.

Sociální politika na úrovni EU

Sociální politika EU, včetně politiky všeobecného a odborného vzdělávání a mládeže, je zakotvena v **Amsterodamské smlouvě** (hlava XI, články 136 - 145).

V současné době (v období od roku 2000) se sociální politika EU řídí tzv. **Lisabonským procesem**. Ten míří k tomu, aby se EU do roku 2010 stala nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě založenou na znalostech, schopnou trvale udržitelného růstu s více lepšími pracovními místy a vyšší sociální soudržností.

V roce 2000 byl v Nice přijat **Evropský sociální program**. V oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení byly v Nice odsouhlaseny 4 cíle:

- usnadnit lidem z ohrožených skupin účast na trhu práce a přístup ke zdrojům, právům, službám a zboží
- předcházet riziku sociálního vyloučení
- pomáhat nejzranitelnějším
- mobilizovat všechny důležité účastníky

V roce 1992 ratifikovala Česká a Slovenská federativní republika (od r. 1993 ČR) **Evropskou sociální chartu** (Turín, 1961). Tím se zavázala usilovat pomocí všech vhodných prostředků dosáhnout podmínek, za kterých budou účinně naplňována základní práva občanů na:

- sociální a zdravotní pomoc
- sociální zabezpečení
- využívání sociální péče

Sociální politika na úrovni vlády ČR

Aby bylo možné dosáhnout v ČR cílů Evropského sociálního programu, jsou pod gescí MPSV vytvářeny **Národní akční plány sociálního začleňování**. Národní akční plán sociálního začleňování mimo jiné uvádí do souvislosti dílčí politiky a koncepce vlády ČR, které se dotýkají potřeb lidí z ohrožených skupin a sociálních služeb.

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006 až 2008 vymezuje jako jeden z prioritních cílů podporovat rozhodovací procesy na lokální a regionální úrovni. K dosažení tohoto cíle bude podporován "rozvoj seriálních a aktivních rozhodovacích procesů na regionální a lokální úrovni tak, aby sociální služby poskytované na regionální a lokální úrovni odpovídaly potřebám z hlediska dostupnosti a kvality pro uživatele služeb včetně rozvoje partnerství v poskytování sociálních služeb a včetně podpory součinnosti uživatelů sociálních služeb v těchto procesech."

Bílá kniha v sociálních službách je strategický (programový) dokument MPSV. Definuje základní principy transformace sociální politiky ČR. Jde o zásady, které vycházejí z evropského pojetí sociální politiky a významně korespondují s podstatou metody komunitního plánování:

- nezávislost a autonomie
- začlenění a integrace
- respektování potřeb
- partnerství
- kvalita
- rovnost
- národní standardy, rozhodování v místě

Zákonné podmínky a východiska KPSS

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

- popisuje součinnost a spolupráci obcí, krajů a MPSV při plánování sociálních služeb

- zakotvuje pojem "plán rozvoje sociálních služeb", a to jako výsledek aktivního zjišťování potřeb lidí v určitém území a hledání způsobu, jak tyto potřeby uspokojit vzhledem ke zdrojům, které jsou v daném území k dispozici. Krajům ukládá povinnost zpracovávat tyto plány (§ 95, písm. d), obcím povinnost zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb na svém území (§ 94, písm. a).

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích

Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích

Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.)

Účastníci procesu KPSS

Komunitního plánování se účastní osoby a organizace, které mají vztah k dané komunitě a/nebo mají o dané téma zájem.

Proces plánování sociálních služeb se uskutečňuje ve třech vzájemně propojených rovinách.

1. Uživatelé služeb a veřejnost

- v této rovině vyjadřují příjemci služby nebo ostatní členové místního společenství své potřeby vzhledem k sociálním službám.

2. Poskytovatelé služeb a další organizace

- poskytovateli služeb jsou nestátní neziskové organizace, organizace zřizované obcí, krajem nebo státem, případně organizace "ziskové".
- na KPSS se podílí další organizace a instituce, které neposkytují sociální služby (dle zákona č. 108/2006 Sb.), ale nějakým způsobem se dotýkají sociální oblasti.
- odborná rovina KPSS

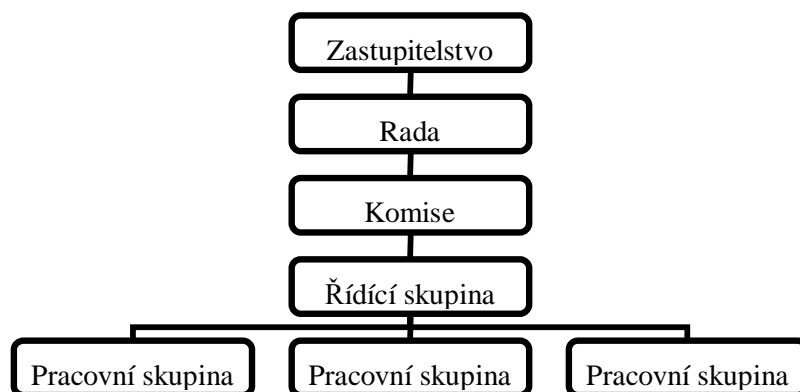
3. Zadavatelé

- vstupují do KPSS z pozice volených zástupců veřejnosti, tzn. z politické roviny
- zadavatel (obec, kraj) je odpovědný za zajištění sociálních služeb na příslušném území, jejich dostupnost a kvalitu, podílí se na jejich zadávání a financování
- zadavatel schvaluje výsledný komunitní plán a přijímá jej jako závazný dokument (obce, kraje)
- v roli zadavatele služeb může vystupovat Úřad práce

Podle principu rovnosti by měl proces KPSS zajistit všem účastníkům rovnost postavení a hlasu v průběhu všech jednání. Přístup k tomuto principu se však liší v jednotlivých metodikách komunitního plánování podle místa plánování (jednotlivé obce a kraje) a podle organizací, které zpravidla proces KPSS pomáhají (metodicky) naplňovat.

Zapojení všech tří úrovní KPSS do procesů plánování je zpravidla závislé na jeho organizaci, tj. na organizační struktuře, která vymezuje postavení jednotlivých účastníků procesu, jejich pravomoci, odpovědnost a která je v každé komunitě originální.

Obecně lze popsat organizační strukturu podle následujícího schématu:

Zastupitelstvo a Rada obce/kraje jsou volené orgány obce/kraje - v procesu KPSS vystupují v pozici zadavatelů sociálních služeb a jsou příslušné ke schválení komunitního plánu.

Komise (sociální komise, komise pro sociální věci apod.) je poradním orgánem Rady obce/kraje. Pokud má Rada takovou komisi zřízenou, je vhodné ji do KPSS zapojit.

Řídící skupina (manažerský tým, koordinační skupina apod.) odpovídá za proces plánování. Zajišťuje koordinaci procesů, předávání informací apod. V řídicí skupině (popř. v komisi) dochází k propojování uživatelské a odborné úrovně KPSS s úrovní politickou. Členy řídicí skupiny jsou zpravidla vedoucí (manažeři) pracovních skupin, zástupce obce/kraje a další členové (vedoucí odboru sociálních věcí, členové komise, odborníci a další).

Pracovní skupina (koordinační skupina apod.) je zpravidla určena cílovou skupinou uživatelů služeb, pro které plán zpracovává. Pracovní skupina odpovídá za definování potřeb, určení priorit, cílů a opatření, která vedou k naplnění cílů. Vytváří plán pro cílovou skupinu uživatelů a podílí se na jeho realizaci.

Označení jednotlivých úrovní je pouze orientační a v jednotlivých obcích/krajích se může lišit. Obdobně se liší pravomoci a náplň činnosti jednotlivých skupin. Organizační struktura se liší podle potřeb konkrétní obce/kraje a zpravidla obsahuje další složky a komunikační kanály. Uvedené schéma je tak výchozím modelem pro další rozpracování dle individuálních potřeb konkrétní obce/kraje. Důležitá je provázanost jednotlivých složek organizační struktury a kvalita informačních kanálů.

Cíle a přínosy KPSS

Výstupem KPSS je plán (komunitní plán, plán rozvoje apod.), který je strategickým dokumentem obce/kraje v oblasti rozvoje sociálních služeb. Současně v procesu plánování vzniká organizační struktura, která umožňuje plán naplňovat, řešit aktuální otázky v sociální oblasti, vytvářet strategické dokumenty a partnerství a vytvářet odbornou podporu pro politická rozhodnutí v konkrétním místě.

Pro KPSS je zásadní, že při sestavování plánu se vychází ze skutečných potřeb, které jsou v daném území identifikovány, a z reálných zdrojů (finančních, personálních apod.), které jsou na tomto území dostupné. Sociální služby by podle tohoto principu měly odpovídat skutečným potřebám jejich uživatelů (širí nabídky služeb, jejich dostupností a kvalitou). Účast více stran v rozhodovacím procesu zajišťuje transparentní a hospodárné nakládání s veřejnými prostředky a naplňuje demokratické principy společnosti.

Principy KPSS

Principy komunitního plánování vyjadřují hodnoty, které tato metoda přináší a odlišují ji od jiných plánovacích postupů. Kladou důraz zejm. na aktivní roli uživatelů sociálních služeb a zastoupení jejich zájmů v procesu plánování, zapojení širokého okruhu lidí a spolupracovníků do tvořivé práce, opakované ověřování závěrů s přáním lidí a důraz na vyjednávání a zplnomocnění veřejnosti kontrolovat postup rozhodování i uskutečňování.

Princip triády - v rámci metody KPSS spolu spolupracují nejméně tři strany (uživatelé, poskytovatelé, zadavatelé).

Princip rovnosti - Každý má právo starat se o věci veřejné a společné. Každý má právo se vyjádřit a každý má právo mluvit. Nikdo nesmí být vylučován a diskriminován.

Princip skutečných potřeb - plánování služeb, které jsou skutečně potřebné.

Princip dohody - konsenzus a informovaný souhlas má přednost před hlasováním. Hlasování je krajní možností, kterou přiznáváme, že se neumíme dohodnout.

Princip "vše je veřejné" - sociální služby jsou věcí veřejnou, veřejnost tedy má právo na informace z procesů jejich plánování.

Princip dosažitelnosti řešení - plán obsahuje cíle, které jsou v daném místě, v daném čase a z dostupných zdrojů dosažitelné.

Princip cyklického opakování - proces plánování, implementace a vyhodnocování se cyklicky opakuje.

Princip kompetence účastníků - profesionalita řízení, jasně vymezené pozice a odpovědnost účastníků procesu.

Princip přímé úměry - kvalitně probíhající proces je stejně přínosný jako vlastní plán.

Závěr

Komunitní plánování sociálních služeb je moderní metodou plánování, která v sobě spojuje manažerské přístupy a přístupy uplatňující se v práci s komunitou. Sleduje tak současný trend profesionalizace poskytovatelů sociálních služeb (a obecně neziskového sektoru) v oblasti managementu a marketingu.

Použitá literatura:

1. *Bílá kniha o sociálních službách* (konzultační materiál 2003). URL <http://www.mpsv.cz/files/clanky/736/bila_kniha.pdf>
2. Kolektiv autorů. *Deset kroků procesem komunitního plánování*, Studijní materiál - metodický sešit č. 1. Ústí nad Labem. Centrum komunitní práce Ústí nad Labem
3. Kolektiv autorů. *Průvodce procesem komunitního plánování*. MPSV. Praha, 2004. URL <http://www.komplan.cz/soubory/procesy_kp.pdf>
4. Skříčková, Z. *Metodiky pro plánování sociálních služeb*. Centrum pro komunitní práci. Praha, 2007. ISBN 978-80-86902-44-9

Kontaktní adresa:

Ondřej Flégr
Magistrát města Pardubic
Odbor sociálních věcí
Náměstí Republiky 12
530 21 Pardubice
tel.: 466 859 618, 736 519 996
e-mail: ondrej.flegr@mmp.cz